

GÁLIK MIHÁLY

Törtszámok bővületében

Hozzászólás Béky Zoltán Balázs A műsorelosztók vételkörzetének törvényi korlátozása – vitaindító c. írásához.

Érteni nem értem, de meg tudom magyarázni! Ennek a *bon mot*-nak vagy, lehet választani, kissé cinikus értelmiségi aranyköpésnek parafrazisa ugrott be BÉKY ZOLTÁN BALÁZS vitaindítójának olvastakor: ha engem kérdeznének a műsorelosztók vételkörzetének az 1996. évi I. törvény 115 § (4). bekezdésében foglalt korlátozásáról, akkor aligha tudnék jobbat mondani róla annál, hogy érteni értem, de nem tudom megmagyarázni.

Kezdjük talán a kissé talányos állítás első felével, miért is mondanám azt, hogy értem. Nos, értem, hogy lévén a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (a továbbiakban: Rttv., vagy populárisan: médiatörvény) úgynevezett kétharmados törvény, minden rendelkezése elfogadásának és módosításának van egy metaszintje, aminek semmi köze nincs a konkrét rendelkezések tartalmához. Ez ugyan önmagában sajnálatos, de ez a politikai realitás. A médiatörvény elfogadása óta eltelt kilenc év tapasztalatai egyértelműen mutatják, hogy a módosítással kapcsolatos viták eldöntésében vajmi kevés szerepet játszik a szakracionális: a módosítások bemutatása, vitája és elfogadása a mindenkori ellenzék és a mindenkori kormánypártok vagy meglévő, vagy éppen hiányzó kompromisszum-készségének van alárendelve, függetlenül attól, miről is van szó.

Sőt, továbbmenvé ezt az állítást még arra is kiterjesztem, hogy az Országgyűlés által 1995. december 21-én elfogadott Rttv. vitaindítóban górcső alá vett rendelkezése – „Műsorelosztó vállalkozás vételkörzete nem haladhatja meg a körzeti műsorszolgáltatás e törvényben meghatározott legmagasabb mértékének egyharmadát.” [115. § (4) bekezdés]¹ – sem kivétel ez alól, erre tudományos igényű magyarázat nem adható. Érteni persze érthető a rendelkezés, hisz mindennek van oka: bi-

zonyos, a törvényjavaslat normaszövegén dolgozó szakértők akkor úgy gondolták, vagy ha nem ők gondolták úgy, hát az Országgyűlés egyes tagjainak a fejében fogalmazódott meg, hogy valamiféle koncentrációs szabályt a műsorelosztó ágazatra is érvényesíteni kell az Rttv.-ben. Így azután valahogy összejött az ominózus egyharmad, ami az összes háztartás egyharmadát jelentette a törvény kontextusában, s a médiatörvény egyhatodos szabályaként híresült el később. Ez az egyharmad persze lehetet volna akár egynegyed, akár egyketted (fél) is, de maradjunk abban, amit végül is a képviselők több mint 90%-a annak idején megszavazott és belekerült a törvény szövegébe, azaz egyharmad.

A 115. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezéssel *anno* nem sokat törődtek, s ez egyáltalán nem véletlen: akkortájt mindenkit elsősorban az érdekelt, hogy hogyan is fognak létrejönni az országos kereskedelmi rádiók és televíziók, mely üzleti érdekcsoportok, szakmai és/vagy pénzügyi befektetők nyerik majd el az egyes országos műsorszolgáltatási engedélyeket, a pályázók közül melyeknek kik a patronusai, hogyan is történik meg a közszolgálati rádiók és televíziók megalakulása, kik

kerülnek a kuratóriumokba, túléli-e a Magyar Televízió az egyik földfrekvencia-készletének elvesztését, stb., stb. Ezekhez a kardinális kérdésekhez képest perifériálisnak tűnt és így senki nem beszélt arról, hogy vajon mekkora lehet az egy kábeltársaság szolgáltatására előfizető háztartások maximális száma, s egyáltalán hogyan is kell a vételkörzetüket érteni. Jellemző, hogy az Rttv.-ben a műsorelosztók vételkörzete fogalmának meghatározása olyannyira bonyolult, s ezt a vitaindító is kiemeli, hogy az ORTT kénytelen volt egy külön határozatot [1294/2001. (IX. 28.)] hozni – igaz már csak 2001 őszén, amikor

már ilyen aprósággal is lehetett foglalkozni – a vételkörzet-számítás metodikájáról.²

Miután nem vagyok jogász, hanem közgazdász – bár kár lenne tagadni, rengeteget foglalkoztam a rádió és televízió ágazat jogi szabályozásával életem során, s tagja voltam számos olyan munkacsoportnak, amelyik a rádiózásra és televíziózásra vonatkozó törvényi szabályozásra dolgozott ki javaslatokat, állított össze munkaanyagokat – hadd használjam most saját szakmám bevett elemzési technikáját, azaz egy pillanatra hadd felejtsem el az Rttv. szövegét és beszéljek inkább egy kicsit a magyarországi televíziós műsorpiacról. A nézettségi statisztikák világosan mutatják, hogy milyen csatornákat is választanak elsősorban a nézők, s az élen a két nagy kereskedelmi televízió, az RTL-Klub és a TV2 található. Nem tudok olyan magyarországi kábeltársaságról, amelyikben ez a két piacvezető csatorna ne lenne elérhető.

A törvény megalkotásakor a kardinális kérdésekhez képest perifériálisnak tűnt és így senki nem beszélt arról, hogy vajon mekkora lehet az egy kábeltársaság szolgáltatására előfizető háztartások maximális száma, s egyáltalán hogyan is kell a vételkörzetüket érteni.

A nézettségi rangsor harmadik helyén a Magyar Televízió 1-es csatornája (MTV1) áll. Ezt a csatornát, a másik két közszolgálatival, a Duna Televízióval és az M2-vel együtt az Rttv. megfelelő rendelkezése [117. § (1) bekezdés] szerint kötelező a kábeltársaság

üzemeltetőknek továbbítaniuk a maguk rendszereiben. Jó tudni, hogy amióta a kereskedelmi televíziók elindultak 1997 őszén, a két nagy kereskedelmi tévé és a közszolgálati csatornák együttes piaci részesedése az összes televíziós nézésből soha nem csökkent 70% alá, de voltak olyan évek, amikor a 80%-ot is meghaladta.

Túlzás nélkül állítható, hogy miután a földfelszíni műsorszórással majdnem minden háztartásba eljut az M1, TV2 és az RTL Klub műsora (94-98% közötti lefedettségek), illetve hogy ezek minden kábeltársaságnál valamely csomag részei, *de facto* mindenki, akinek egyáltalán

¹ A szerző egyetemi tanár, a Budapesti Corvinus Egyetem Marketing és Média Intézetének igazgatója.

van televíziója, nézheti ezeket a műsorokat. Ha még azt is hozzáteszem, hogy a gyakorlatilag az ország egész területén előfizethető UPC Direct digitális műholdas műsorszolgáltatás csomagjába az MTV1 műsoron kívül a legnézettebb csatornák kivétel nélkül helyet kapnak, akkor még inkább úgy áll a helyzet, hogy egy adott földrajzi piacon legalább kettő, de a bekábelezett televíziós háztartások arányát (55%) nézve inkább három különböző terjesztési módszerrel érhetőek el a valamennyire is releváns magyar nyelvű televíziós csatornák.

BÉKY ZOLTÁN BALÁZS megállapítja, hogy „a műsorelosztó a műsor tartalmát meghatározni ugyan nem képes, az Rttv. 116. § (1) bekezdésén alapuló jogosultságával azonban gyakorlatilag meg tudja határozni, hogy mely műsorszolgáltatások, és így mely vélemények juthatnak el, illetve nem juthatnak el a vételkörzetében élők körzetéhez”. Azon túl, hogy a megállapítása pontatlan – az Rttv. 117. § (1) bekezdése szerint „1996. június 1-től az üzemben tartó köteles rendszere révén elosztani a közszolgálati műsorszolgáltató valamennyi műsorát, amennyiben ezek vételkörzete kiterjed az adott fejállomásra.”, valamint a 118. § (3) bekezdése szerint „A műsorelosztót – kapacitásának legalább 10%-ig, de legfeljebb három műsorszolgáltatóig – a helyi műsorszolgáltatók szerződéses ajánlatára – különös tekintettel a helyi közműsor-szolgáltatóra vagy helyi nem nyereségérdekelte műsorszolgáltatóra – szerződéskötési kötelezettség terheli.”, azaz a szakmában a *must carry* elvként ismert rendelkezéssel a törvény minimum négy csatornát bekényszerít a műsorelosztó rendszerekbe, de ez most mellékes – igazából az a kérdés, hogy az adott piacszerkezetben milyen vélemények nem jutnak el az egyes műsorelosztók vételkörzetén belül élő előfizetőkhez. Erre kíváncsian várnám a szerző válaszát, mert megítélesem szerint, ha vannak is ilyen vélemények, hiányuk fel sem tűnik azon a műsorralettán, abban a vélemény-sokszínűségben, amiben egy magyar televíziós háztartás ilyen vagy olyan vétellel hozzájuthat.

Ne essék félreértés, meg vagyok róla győződve, hogy egy földrajzi piacon – kevésszámú kivételtől eltekintve – továbbra is csak egy kábelhálózatot fognak üzemeltetni, s mint ilyen, ez az üzemeltető továbbra is monopolhelyzetet fog élvezni. Ugyanakkor egy adott

földrajzi piacon az ott található háztartások, az egy adott területen élő emberek egyre több, egymást többé-kevésbé helyettesítő terjesztési eljárás révén juthatnak a műsorokhoz, s egyre inkább abba a helyzetbe kerülnek, hogy egyéni preferenciáik szerint válasszák ki, milyen módon akarják a műsorokat nézni. Mindezek alapján szilárd meggyőződésem, hogy egy, a ténylegesen kialakult piaci struktúrákat figyelembe vevő elemzés nem juthat olyan következtetésekre, hogy Magyarországon egy kábelhálózat üzemeltető „a gyakorlatban a vélemény monopólium helyzetét képes előidézni”, és ilyen értelemben nem állja meg a helyét a szerző végkövetkeztetése sem, miszerint „Amennyiben az egy műsorszolgáltató által elérhető vételkörzet kiterjedhetne az ország egész területére, vagy akár csak az ország területének jelentős részére, ...[az] közvetlenül sértené a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos jogát.” A magam következtetése – szöges ellentétben BÉKY ZOLTÁN BALÁZSÉVAL – az, hogy a kábelüzemeltetők koncentrációjának törvényi korlátozására elegendő a versenytörvény alkalmazása, s olyan szektorspecifikus szabályokra, korlátozásokra, mint a médiatörvény „egyhatodos”-ból „egyharmados”-ra (ez ám a fejlődés!) változtatott szabálya, egyáltalán nincs szükség.

Számomra egyébként teljesen érthetetlen az is, hogy az Eht-nek a korábbi korlátozást a felére csökkentő rendelkezése mitől jó, hisz azt a szerző nem is vizsgálja, s mint olyat látatlanban elfogadja. A kétharmad persze pont annyira önkényes, mint az egyharmad volt, a törvényt módosítás pedig éppannyira érthetetlen, mint az a rendelkezés, amit fölváltott. Igaz, az Rttv. „új”, az Eht. 184 §. (3) bekezdésével felcserélt 115. § (4) bekezdése kevésbé káros – mondhatni feleannyira az – mint a régi, de ez sovány vigasz. Megmagyarázni persze lehet ezt a módosítást is: most ennyi fért bele az ellenzék kompromisszum-készségébe, legközelebb pedig, ha megéjjük, meglátjuk.

Az infrastrukturális oldalról érkező kritikákat is lesöpri a szerző, de a vitaindítónak ezzel a

részével, miután nem vagyok jogász, hadd ne foglalkozzam. Feltéve, de meg nem engedve, hogy BÉKY ZOLTÁN BALÁZSNAK igaza van abban, hogy az Európai Unió 2002-ben elfogadott távközlési (hírközlési) direktíva csomagjainak rendelkezéseivel nem ellentétes az Rttv. 115 § (4) bekezdése, azaz a műsorelosztók vételkörzetének konkrét módon megvalósuló törvényi korlátozása, a tartalomszabályozás oldaláról ez a korlátozás, amint már bemutatuk, védhetetlen, s ilyen szempontból további vizsgálatot nem igényel.

A vitaindító hivatkozik még a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 18. § (1) bekezdésére, amely kimondja, hogy „A jogszabály megalkotása előtt – a tudomány eredményeire támaszkodva – elemezni kell a szabályozni kívánt társadalmi-gazdasági viszonyokat, az állampolgári jogok és kötelességek érvényesülését, az érdekösszeütközések feloldásának a lehetőségét,

meg kell vizsgálni a szabályozás várható hatását és a végrehajtás feltételeit. Erről a jogalkotót tájékoztatni kell.”

Bevallom, hogy eddig nem ismertem ezt a törvényt és az idézett szöveget olvasván úgy tűnt, hogy időgépbe ülök és visszarepülök az állampárti idők utolsó, aufklárista szakaszába, a nyolcvanas évek második felébe. Igen, akkor ilyen normatív követelményeket tucatszámra fogalmaztak meg nemcsak jogszabályokban, hanem a szocializmus különböző reformprogramjaiban is, és – hogy ne határoljam magam el a korszak ideáitól, mert én is részt vettem azon időkben civil mozgalmakban – bevallom, magam is írtam hasonlókat a nyilvánosság rendszerének megreformálását sürgetve. Ma már biztosan nem írnék le és még kevésbé fogalmaznék meg a jogalkotás tudományos megalapozását előíró követelményeket, hisz a jogállamban ez természetes, úgy mond hozzátartozik a jogalkotás szakmai *ethosához*. Amennyiben azt tapasztalnánk, hogy ez a gyakorlatban mégsem így van, akkor a hibát nem a jogszabályokban kell keresnünk.

Ha vannak is olyan vélemények, amelyek nem jutnak el az egyes műsorelosztók vételkörzetén belül élő előfizetőkhez, akkor ezek hiánya fel sem tűnik azon a műsorralettán, abban a vélemény-sokszínűségben, amiben egy magyar televíziós háztartás ilyen vagy olyan vétellel hozzájuthat.

Jegyzetek

¹ A 2003. évi C. tv. Az elektronikus hírközlésről (Eht) ezt a korlátozó rendelkezést a felére csökkentette, mivel a törvény 184 §. (3) bekezdése szerint az Rttv. 115. § (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(4) Műsorelosztó vállalkozás vételkörzete nem haladhatja meg a körzeti műsorszolgáltatás és törvényben megszabott legmagasabb mértékének kétharmadát.” Populárisan fogalmazva a

mediatörvény korábbi egyhatodos szabálya átváltozott egyharmados szabállyá, s ebben a formában hatályos.

² Hozzászólásomnak nem tárgya, hogy ezt a számítási módot elemezzem, jöjjön-e róla mit mondanom, de mivel most nem az ORTT vételkörzet értelmezésével, hanem Béky Zoltán Balázs írásával van vitám, eltekintek tőle.